

Quicksan Natuurwetgeving

HS-Trace Green Box Computing, HGB

9 oktober 2024 - Internal

Contactpersoon

A.G.

Arcadis Nederland B.V.
Postbus 63
9400 AB Assen
Nederland

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Leeswijzer	5
2	Planbeschrijving	6
2.1	Huidige situatie	6
2.2	Voorgenomen herinrichting	7
2.3	Afbakening effecten	9
3	Natura 2000-gebieden	10
3.1	Methode	10
3.2	Ligging	10
3.3	Effecten	10
3.4	Deelconclusie gebiedsbescherming	10
4	Aanwezigheid beschermde soorten	11
4.1	Methode	11
4.2	Aanwezigheid beschermde soorten	11
4.3	Effectbeschrijving	13
4.4	Toetsing	14
4.4.1	Beschermingscategorieën relevante soorten	14
4.4.2	Overtreding verbodsbepalingen	15
4.5	Zorgplicht	15
4.6	Mitigerende maatregelen	16
4.7	Nader onderzoek	17
4.8	Deelconclusie soortbescherming	18

Bijlagen

Bijlage A Wettelijk kader	19
Beschermde gebieden	19
Soortbescherming	20

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Google is voornemens een 110kV kabelverbinding vanaf het TenneT Hoogspanningsstation tot aan de toekomstige Perun in Winschoten te realiseren (zie Figuur 1-1). Als gevolg van het voornemen is mogelijk sprake van negatieve effecten op beschermde soorten of kwalificerende waarden van Natura 2000-gebieden in het kader van de Omgevingswet. Het plangebied ligt niet in Natuur Netwerk Nederland en in de provincie Groningen geldt geen externe werking. Natuurnetwerk Nederland wordt daarom verder in de quickscan niet meer behandeld. Zie bijlage A voor een beschrijving van het wettelijk kader voor deze soort- en gebiedsbescherming.

Google heeft Arcadis gevraagd hiervoor een quickscan op te stellen om eventuele effecten op beschermde soorten en gebieden en benodigde vervolgstappen in het kader van de Omgevingswet in beeld te brengen.

Figuur 1-1 Ligging plangebied (Esri Nederland, 2024)

1.2 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk is een beschrijving van het plangebied in de huidige situatie opgenomen, evenals een beschrijving van de voorgenomen ingreep. Hoofdstuk 3 betreft een beschrijving van de ligging en effecten op Natura 2000-gebieden, en hoofdstuk 4 betreft een beschrijving van aanwezigheid van beschermde soorten met effectbeschrijving en toetsing.

2 Planbeschrijving

2.1 Huidige situatie

Het plangebied is gelegen ten zuiden van Winschoten in de provincie Groningen. Het plangebied ligt tussen het TenneT Hoogspanningsstation en het afvalbrengstation van Gemeente Oldambt in. Het grasveld ten noorden van het afvalbrengstation is momenteel een bouwterrein. Het plangebied zelf bestaat uit een agrarische watergang, een vijver, bosschages, ruigtes en grasveld.

De directe omgeving bestaat uit de stad Winschoten aan de noordwestkant en agrarische percelen aan de zuid- en oostkant. Het bedrijventerrein waar het plangebied op gelegen is, wordt aan de zuid- en oostkant begrensd door de Oostelijke rondweg (N367).

In Figuur 2-1 is een overzichtskaart opgenomen met daarin de luchtfoto, in Figuur 2-2 is een foto impressie gegeven van het plangebied.

Figuur 2-1 Overzichtsfoto met het plangebied rood omkaderd weergegeven (Esri Nederland, 2024).

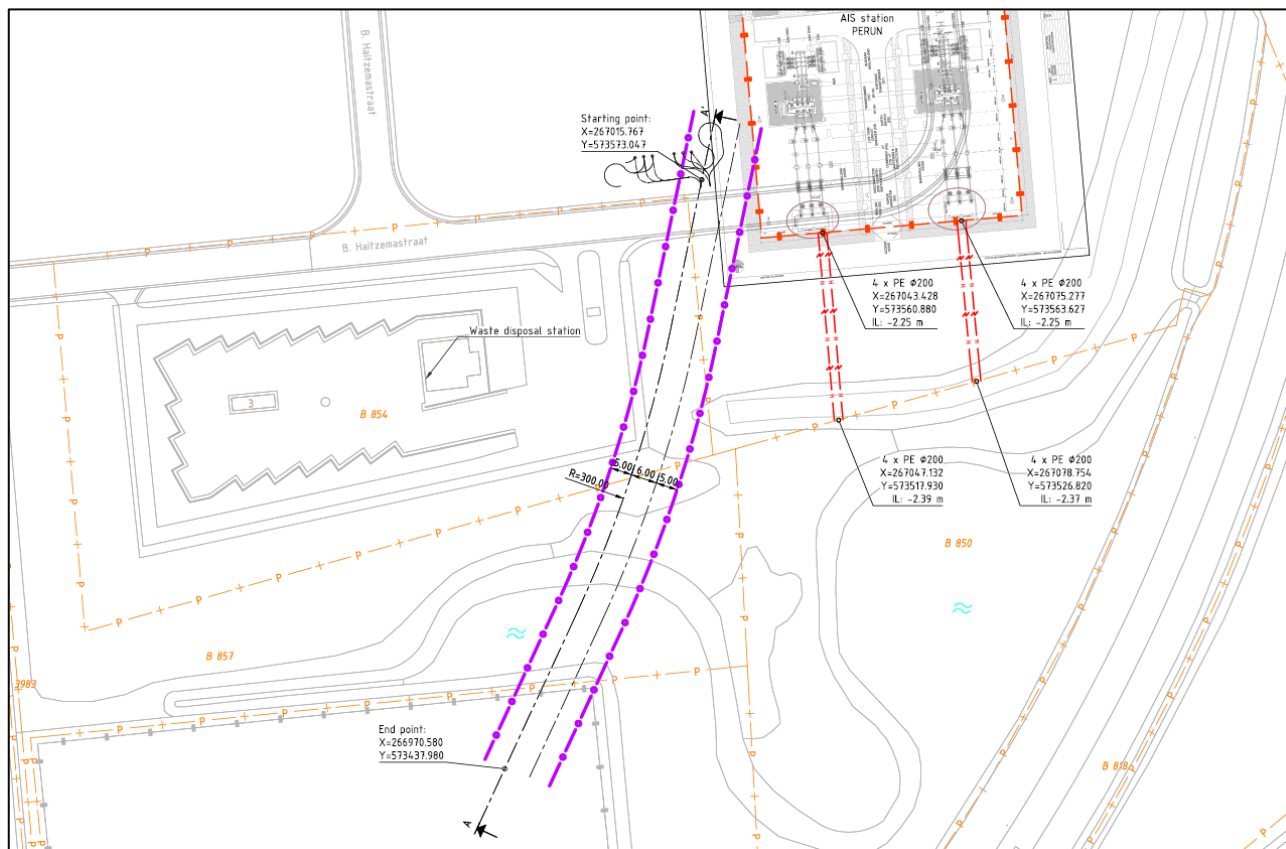
Figuur 2-2 Impressie plangebied.

2.2 Voorgenomen herinrichting

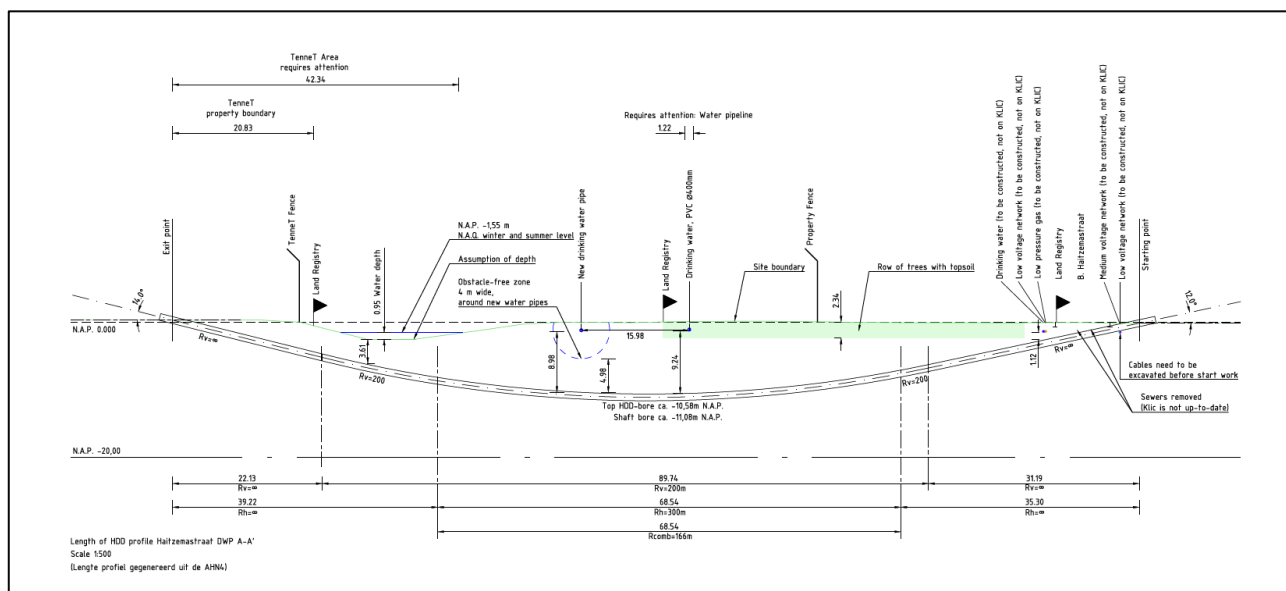
Voornemen

Google is voornemens middels een horizontale gestuurde boring vanaf het TenneT Hoogspanningsstation tot aan de toekomstige Perun uit te voeren, ten behoeve van de toekomstige 110kV kabelverbinding (Figuur 2-3).

De boring wordt op een diepte van ca. 3,6 meter onder de watergang uitgevoerd, waarvoor op twee punten ontgravingen worden gedaan. Zie Figuur 2-4 voor het dwarsprofiel van de boring. De watergang en oevers blijven ongemoeid.

Figuur 2-3 Ontwerptekening van het voornemen in het plangebied.

Figuur 2-4 Dwarsprofiel boring

Planning

De werkzaamheden staan gepland in 2025. Een exacte planning is nog onbekend.

2.3 Afbakening effecten

De onderstaande effecten kunnen mogelijk optreden door de werkzaamheden. Er is onderscheid gemaakt tussen effecten op beschermde soorten en gebieden. Voor effecten op gebieden is tevens onderscheid gemaakt in lokale effecten en effecten op afstand.

Soorten:

- Doden of verwonden van dieren tijdens de aanlegfase
- Verstoring in de aanlegfase als gevolg van:
 - Geluid
 - Licht
 - Trilling
 - Optische prikkels (bijvoorbeeld aanwezigheid mensen)
- Beschadiging en vernietiging van voortplantingsplaatsen en verblijfplaatsen

Gebieden:

In de aanleg- en gebruiksfase en kunnen de volgende effecten op doelstellingen van Natura 2000-gebieden optreden. In paragraaf 3.3 worden deze beoordeeld:

Lokale effecten

- Oppervlakteverlies
- Verstoring in de aanlegfase als gevolg van:
 - Geluid
 - Licht
 - Trilling
 - Optische prikkels (bijvoorbeeld aanwezigheid mensen)
- Beschadiging en vernietiging van voortplantingsplaatsen en verblijfplaatsen van aanwezige doelsoorten
- Doden en verwonden van doelsoorten
- Mechanische effecten

Door de werkzaamheden treden er geen negatieve hydrologische effecten op. De waterhuishoudkundige impact is verder toegelicht via de vergunning eigen dienst.

Effecten op afstand/groter gebied

- Vermesting en verzuring

3 Natura 2000-gebieden

3.1 Methode

Onder de Omgevingswet valt de bescherming van Natura 2000-gebieden. Het wettelijk kader is opgenomen in Bijlage A. Op basis van de ligging van het plangebied ten opzichte van Natura 2000-gebieden en daarnaast de aard van de ingreep, is aan de hand van een bureaustudie bepaald of mogelijk sprake is van negatieve effecten als gevolg van het voornemen.

3.2 Ligging

Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied is de Waddenzee op circa 9 kilometer afstand. Op circa 18 kilometer afstand ligt het Zuidlaardermeergebied, op 22 kilometer het Drentsche Aa en op 21 kilometer Lieftingsbroek. Het Natura 2000-gebied Zuidlaardermeergebied is aangewezen onder de Vogelrichtlijn. Het Natura 2000-gebied Drentsche Aa en Lieftingsbroek onder de Habitatrichtlijn en de Waddenzee onder de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn.

3.3 Effecten

In algemene zin kan als gevolg van werkzaamheden, tijdens zowel de aanlegfase als de gebruiksfase, direct en indirect (door externe werking) sprake zijn van een al dan niet negatief effect op een Natura 2000-gebied. Effecten kunnen van ruimtelijke (oppervlakteverlies, versnippering), fysische (bijv. verdroging, vernatting) en/of mechanische (bijv. verstoring door betreding, trillingen, geluid en licht) aard zijn. Dergelijke effecten treden echter lokaal op, namelijk in het plangebied en de directe omgeving. Gezien de afstand van het plangebied tot Natura 2000-gebieden en de aard van de ingreep zijn negatieve effecten van ruimtelijke, fysische, mechanische aard op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden tijdens zowel de aanleg- als de gebruiksfase uitgesloten.

Daarnaast kunnen in Natura 2000-gebieden wel negatieve effecten zoals verzuring en vermessing optreden als gevolg van stikstofdepositie. Een stikstof gevoelig Natura 2000-gebied binnen 25 kilometer rondom het plangebied is De Waddenzee. Door het gebruik van machines en verplaatsingen van materieel en personeel kan er tijdens de werkzaamheden extra NO_x en NH₃⁺ uitgestoten worden. Deze stoffen kunnen over grotere afstand als depositie neerkomen op stikstof gevoelige habitattypen in dit Natura2000-gebied. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofdepositie zijn daarom niet op voorhand uit te sluiten.

3.4 Deelconclusie gebiedsbescherming

Het plangebied ligt niet in een Natura 2000-gebied. De effecten zijn lokaal, negatieve effecten door verstoring, versnippering of afname van leefgebied en mechanische effecten zijn daardoor op voorhand uitgesloten. Enige uitzondering zijn negatieve effecten als gevolg van stikstofdepositie.

Om eventuele effecten van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden te bepalen moeten AERIUS-berekeningen gedaan worden. Indien daaruit volgt dat er sprake is van een toename in stikstofdepositie, zijn vervolgstappen noodzakelijk zoals een aanvullende toetsing in de vorm van een voortoets en/of een passende beoordeling.

4 Aanwezigheid beschermde soorten

4.1 Methode

Voor deze quickscan is een bureauonderzoek en een veldbezoek uitgevoerd. Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van vrij beschikbare informatie, zoals verspreidingsgegevens tussen 2014 en 2024 van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Er is gezocht in een straal van 10 km rond het plangebied. Daarnaast is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- www.verspreidingsatlas.nl
- www.zoogdiervereniging.nl
- www.ravon.nl
- www.vlinderstichting.nl

Het veldbezoek is uitgevoerd op 24 april 2024 door Annabet Galema, adviseur ecologie bij Arcadis. De weersomstandigheden tijdens het veldbezoek waren zonnig, 12 graden Celsius, bewolkt en lichte regen. Het onderzoek bestond uit het uitvoeren van een habitatgeschiktheidsbeoordeling. Dit is een veldonderzoek waarbij op basis van de uitkomsten van het bureauonderzoek en de fysieke kenmerken van het plangebied een indicatie wordt gegeven van het mogelijk voorkomen van beschermde plant- en diersoorten. Tijdens het veldbezoek is globaal geïnventariseerd of en welke soorten (mogelijk) in en om het gebied aanwezig zijn. Hierbij is aandacht besteed aan alle relevante soortgroepen en beoordeeld of mogelijke standplaatsen, verblijfplaatsen, voortplantingsplaatsen of leefgebieden binnen of in de directe omgeving van het ingreepgebied (kunnen) worden aangetast bij ontwikkelingen.

4.2 Aanwezigheid beschermde soorten

In Tabel 4-1 is per soortgroep weergegeven of en zo ja, welke beschermde soorten mogelijk voorkomen binnen het plangebied, op basis van zowel het bureauonderzoek als veldbezoek.

Tabel 4-1 Voorkomen en functie leefgebied van beschermde soorten binnen het plangebied per relevante soortgroep.

Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat		Conclusie
Flora		
Bureauonderzoek In de omgeving van het plangebied zijn geen beschermde flora soorten bekend.		Geschikt habitat voor beschermde florasoorten ontbreekt in het plangebied. Deze zijn op basis van aanwezig habitat en/of verspreiding uitgesloten.
Veldbezoek In het plangebied zijn geen beschermde plantensoorten aangetroffen. In het plangebied zijn geen geschikt groeiplaatsen aanwezig. Het plangebied bestaat voornamelijk uit verhard terrein met voedselrijk grasland. Geschikt habitat voor beschermde soorten flora, welke doorgaans in kritischere typen habitat voorkomen, ontbreekt. Beschermde plantensoorten kunnen op basis van habitat en/of verspreiding worden uitgesloten.		
Broedvogels zonder jaarrond beschermd nest		
Bureauonderzoek In de omgeving zijn veel verschillende bekende broedvogels in agrarische omgeving zoals de gele kwikstaart, blauwe reiger, grasmus, graspieper, tapuit, wilde eend, witte kwikstaart en zwarte kraai bekend.		In de bomen, grasland en watergangen in en rondom het plangebied kunnen vogels tot broeden komen.
Veldbezoek In bomen, bosschages en watergangen in de omgeving van het plangebied kunnen algemene broedvogels broeden. Tijdens het veldbezoek zijn onder andere scholekster, kauw, koolmees, roodborst en wilde eend waargenomen in het plangebied.		
Broedvogels met jaarrond beschermd nest		

Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat	Conclusie
Bureauonderzoek In het plangebied zijn waarnemingen bekend van vogels met jaarrond beschermd nest, namelijk van buizerd en sperwer (NDFF, 2024). In de omgeving van het plangebied zijn hiernaast waarnemingen bekend van huismus, kerkuil, steenuil, gierzwaluw, ooievaar, torenvalk, boomvalk (NDFF, 2024). Veldbezoek Tijdens het veldbezoek zijn geen jaarrond beschermd nesten aangetroffen in bomen en bosschages. Is in de bosschage ten zuiden van het station zit een roekenkolonie. Deze valt buiten het plangebied. Vogels met jaarrond beschermde nesten het plangebied gebruiken als foerageergebied. Het betreft geen essentieel foerageergebied aangezien er in de omgeving voldoende alternatief foerageergebied voorhanden is.	Mogelijk foerageren vogels met jaarrond beschermd nesten binnen en nabij het plangebied. Het betreft geen essentieel foerageergebied aangezien er in de omgeving voldoende alternatief foerageergebied aanwezig is.
Grondgebonden zoogdieren	
Bureauonderzoek In de omgeving van het plangebied zijn waarnemingen bekend van de steenmarter, hermelijn en haas (NDFF, 2024). Veldbezoek Het plangebied heeft potentieel leefgebied (verblijfplaatsen, foerageergebied) voor algemeen voorkomende (vrijgestelde) grondgebonden zoogdieren, bijvoorbeeld voor (spits)muisensoorten. Het leefgebied van de haas omvat kleinschalig gras- en bouwland, open veld als akkers en weilanden, open bos, heide en kwelders. Hazen maken legers in bosranden, windkeringen, ruigtezomen, onder heggen en in hoog gras. Mogelijk worden de bosranden van de bosschages en de omliggende akkers gebruikt voor legers. Verblijfplaatsen van haas kunnen niet worden uitgesloten. De hermelijn komt in alle leefgebieden voor als er genoeg dekking aanwezig is. Een holle boom, een verlaten hol of een takkenril wordt als nest gebruikt. Er zijn molshopen en locaties met ruigte waargenomen in het plangebied, waardoor geschikte verblijfplaatsen voor de hermelijn niet kunnen worden uitgesloten. De bunzing leeft bij voorkeur in kleinschalige landschappen met houtwallen, greppels en sloten met overhangende vegetatie. Als verblijfplaats gebruikt de bunzing oude hopen van bijvoorbeeld konijn, vos en das. Ook steenhopen, holle bomen en een ruimte onder boomwortels kunnen als verblijfplaats dienen. Ook graaft de bunzing zelf hopen. De bunzing kan verblijfplaatsen hebben in het plangebied. Verder kan het plangebied dienen als foerageergebied. Het betreft echter geen essentieel foerageergebied omdat in de omgeving voldoende (geschikter) foerageergebied voorhanden is en omdat het een klein onderdeel van het gehele leefgebied betreft. Overige zwaardere beschermde grondgebonden zoogdieren kunnen worden uitgesloten op basis van habitat en/of verspreidingsgebied.	Hermelijn, bunzing, haas en algemene grondgebonden zoogdieren hebben mogelijk verblijfplaatsen in en nabij het plangebied. Mogelijk gebruikt de bunzing hiernaast het plangebied incidenteel om te foerageren. Het betreft geen essentieel foerageergebied, aangezien er voldoende alternatieven aanwezig zijn in de omgeving. Overige zwaardere beschermde grondgebonden zoogdieren kunnen op basis van habitat en/of verspreidingsgegevens uitgesloten worden in het plangebied.
Vleermuizen	
Bureauonderzoek In de omgeving van het plangebied zijn waarnemingen bekend van gewone dwergvleermuis, gewone/grijze grootovleermuis, laatzvlieger, meervleermuis en rosse vleermuis (NDFF, 2024). Veldbezoek Net buiten het plangebied zijn gebouwen met potentie voor verblijfplaatsen aanwezig. In het plangebied zelf zijn geen gebouwen aanwezig. In het plangebied zijn bomen aanwezig met holtes. Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen in het plangebied zijn niet uitgesloten.	Verblijfplaatsen van vleermuizen in bomen in het plangebied zijn niet uitgesloten. Mogelijk foerageren vleermuizen rondom het plangebied. Het betreft geen essentieel foerageergebied.

Aanwezigheid beschermde soorten / geschiktheid habitat		Conclusie
Mogelijk foerageren vleermuizen in en rondom het plangebied. Er zijn voldoende geschikte foerageergebieden aanwezig in de omgeving van het plangebied en het betreft dan ook geen essentieel foerageergebied.		
Reptielen		
Bureauonderzoek Er zijn in de omgeving van het plangebied geen waarnemingen bekend van beschermde reptielen (NDFF, 2024). De verspreiding van beschermde reptielen in Nederland reikt niet tot het plangebied (Verspreidingsatlas, 2024).		Beschermde soorten reptielen zijn op basis van verspreiding habitat uitgesloten.
Veldbezoek Beschermde reptielensoorten kunnen echter op basis van verspreiding en het ontbreken van geschikt habitat worden uitgesloten in het plangebied.		
Amfibieën		
Bureauonderzoek In het plangebied en omgeving zijn geen waarnemingen bekend van amfibieënsoorten (NDFF, 2024).		Zwaarder beschermde soorten amfibieën kunnen op basis van habitat en/of verspreidingsgegevens worden uitgesloten. Algemene amfibieën kunnen voorkomen in en nabij het plangebied.
Veldbezoek In en rond het plangebied zijn waterelementen aanwezig. Het plangebied ligt niet in het verspreidingsgebied van beschermde amfibieënsoorten. B eschermde amfibieënsoorten kunnen worden uitgesloten op basis van verspreiding en/of habitat.		
Algemene amfibieën, zoals de gewone pad en bruine kikker kunnen voorkomen in de watergangen in het plangebied.		
Vissen		
Bureauonderzoek Er zijn in de omgeving van het plangebied geen waarnemingen bekend van beschermde vissoorten (NDFF, 2024). Het plangebied bevindt zich ook buiten het verspreidingsgebied van beschermde vissoorten, zoals de grote modderkuiper (verspreidingsatlas.nl, 2024).		Beschermde vissoorten kunnen op basis van verspreiding en habitat worden uitgesloten.
Veldbezoek In de omgeving van het plangebied zijn waterelementen aanwezig. Het voorkomen van beschermde vissoorten kan op basis van habitat en/of verspreiding worden uitgesloten in het plangebied.		
Overige soorten		
Bureauonderzoek In de omgeving van het plangebied is het voorkomen van beschermde soorten ongewervelden niet bekend (NDFF, 2024).		De aanwezigheid van overige beschermde soorten kan op basis van het ontbreken van geschikt habitat en/of verspreidingsgegevens worden uitgesloten.
Veldbezoek In het plangebied en de directe omgeving is geen geschikt habitat aangetroffen voor beschermde soorten ongewervelden, aangezien het plangebied voornamelijk bestaat uit voedselrijk grasland. Hierdoor kunnen overige soorten op basis van habitat en/of verspreidingsgegevens worden uitgesloten.		

4.3 Effectbeschrijving

In onderstaande tabel is per soortgroep voor de (mogelijk) aanwezige soorten, op basis van de afbakening van effecten een beschrijving gegeven van mogelijke effecten als gevolg van het voornemen zoals beschreven in hoofdstuk 2.

Tabel 4-2 Mogelijke effecten per soortgroep als gevolg van werkzaamheden.

Mogelijke effecten	Toetsing vereist?
Broedvogels zonder jaarrond beschermd nest	
Indien werkzaamheden in het broedseizoen uitgevoerd worden, kunnen aanwezige nesten vernietigd worden, eieren vernietigd of beschadigd worden, jongen of broedende vogels verstoord, gedood of verwond worden.	Ja
Hermelijn	
Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen verblijfplaatsen verwijderd worden en kunnen dieren verstoord, verwond of gedood worden.	Ja
Bunzing	
Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen verblijfplaatsen verwijderd worden en kunnen dieren verstoord, verwond of gedood worden.	Ja
Haas	
Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen verblijfplaatsen verwijderd worden en kunnen dieren verstoord, verwond of gedood worden.	Ja
Algemene grondgebonden zoogdieren	
Mogelijk komen algemene grondgebonden zoogdieren voor in het plangebied. Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen verblijfplaatsen verwijderd worden en kunnen dieren verstoord of verwond worden. In de provincie Groningen zijn de vrijgestelde zoogdiersoorten zoals benoemd in bijlage A in ieder geval vrijgesteld voor het opzettelijk vangen (en herplaatsen) alsmede het opzettelijk vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen. Voor de vrijgestelde muizensoorten is opzettelijk doden ook vergunningsvrij.	Ja
Vleermuizen	
Mogelijk hebben boombewonende vleermuizen verblijfplaatsen in bomen in het plangebied. Er worden geen bomen gekapt, waardoor verblijfplaatsen behouden blijven.	Nee
Mogelijk gebruiken vleermuizen het plangebied als foerageergebied. Het betreft geen essentieel foerageergebied, aangezien er voldoende alternatieven aanwezig zijn in de omgeving. Indien verlichting wordt gebruikt in de actieve periode van vleermuizen kunnen vleermuizen wel verstoord worden.	Ja
Algemene amfibieën	
Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kan leefgebied van algemene amfibieën aangetast worden en kunnen dieren verstoord, verwond of gedood worden.	Ja

4.4 Toetsing

4.4.1 Beschermingscategorieën relevante soorten

In onderstaande tabel is per soort/soortgroep opgenomen tot welke beschermingscategorie deze behoort:

Tabel 3: Beschermingscategorie van de relevante soorten.

Beschermingscategorie	Soort/soortgroep
Vogelrichtlijnsoorten	Algemene broedvogels zonder jaarrond beschermd nest
Habitatrichtlijnsoorten	Vleermuizen
Andere soorten zonder vrijstelling	Hermelijn, bunzing, haas
Andere soorten met vrijstelling	Algemene grondgebonden zoogdieren en amfibieën

In de Provincie Groningen geldt een vrijstelling voor de algemeen voorkomende soorten zoogdieren en amfibieën, zie Bijlage A. Deze zijn hieronder daarom niet meegenomen. Voor deze soorten geldt wel de zorgplicht, zie verder in paragraaf 4.5.

4.4.2 Overtreding verbodsbepalingen

In onderstaande tabellen is per soort(groep) op basis van de effectbeschrijving in de vorige paragraaf aangegeven welke artikelen relevant zijn voor de flora- en fauna-activiteit. De definitie van een flora- en fauna-activiteit is “activiteit met mogelijke gevolgen voor van nature in het wild levende dieren of planten” en is derhalve van toepassing op dit initiatief. In deze toetsing is geen rekening gehouden met eventueel mogelijke mitigerende maatregelen. Op basis van de uitkomst van deze toetsing is bepaald of en zo ja, welke vervolgstappen nodig zijn.

Tabel 4: Het is verboden om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten (art. 5.1, lid 2, onderdeel 9, Omgevingswet). Het verbod geldt voor Vogelrichtlijnsoorten voor de handelingen die in deze tabel zijn aangegeven en die mogelijk wel het gevolg zijn van het initiatief.

Soort	a	b	c	d	Als gevolg van
Vogels zonder jaarrond beschermd nest	X	X		X	Werkzaamheden in het broedseizoen
Het verbod geldt voor Vogelrichtlijnsoorten voor (art. 11.37, lid 1 Besluit activiteiten leefomgeving): a: opzettelijk doden of opzettelijk vangen; b: opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren of het opzettelijk wegnemen van nesten; c: rapen en onder zich hebben van eieren; d: opzettelijk storen, tenzij het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding.					

Tabel 5: Het is verboden om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten (art. 5.1, lid 2, onderdeel 9, Omgevingswet). Het verbod geldt voor Habitatrichtlijnsoorten voor de handelingen die in deze tabel zijn aangegeven en die mogelijk wel het gevolg zijn van het initiatief.

Soort	a	b	c	d	e	Als gevolg van
Vleermuizen		X				Werkzaamheden in de kwetsbare periode van vleermuizen en werkzaamheden waarbij verlichting wordt gebruikt.
Het verbod geldt voor (art. 11.46, lid 1, Besluit activiteiten leefomgeving): a: het opzettelijk doden of opzettelijk vangen; b: het opzettelijk verstoren; c: het in de natuur opzettelijk vernielen of rapen van eieren; d: het beschadigen of vernielen van de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen; e: het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van beschermde planten.						

Tabel 6: Het is verboden om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit te verrichten (art. 5.1, lid 2, onderdeel 9, Omgevingswet). Het verbod geldt voor Andere soorten voor de handelingen die in deze tabel zijn aangegeven en die mogelijk wel het gevolg zijn van het initiatief.

Soort	a	b	c	Als gevolg van
Hermelijn	X	X		Werkzaamheden langs de oevers en in bosschages
Bunzing	X	X		Werkzaamheden langs de oevers en in bosschages
Haas	X	X		Werkzaamheden langs de oevers en in bosschages
Het is verboden om: a: opzettelijk te doden of te vangen; b: vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen opzettelijk te beschadigen of te vernielen c: opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen				

4.5 Zorgplicht

Ten aanzien van de zorgplicht zijn in de Omgevingswet verplichtingen opgenomen. In deze paragraaf worden deze verplichtingen besproken en wordt beschreven op welke manier invulling te geven aan deze verplichtingen. De algemene zorgplicht geldt voor alle soorten, de aanvullende zorgplicht geldt voor beschermde soorten. Het is belangrijk om ook rekening te houden met vrijgestelde soorten. Daarom moeten de volgende maatregelen genomen worden:

- Neem alle maatregelen die redelijkerwijs kunnen worden gevraagd om gevolgen te voorkomen.

- Maai voorafgaand aan de werkzaamheden de vegetatie in het werkgebied kort. Hierdoor wordt het voor grondgebonden zoogdieren minder aantrekkelijk om te verblijven in deze zone tijdens aanleg.
- Voer de werkzaamheden rustig uit en in één richting van de weg en het water af. Op deze manier zijn dieren in de gelegenheid om te vluchten naar andere leefgebieden en worden ze niet de weg opgejaagd zodat ze mogelijk worden aangereiden, of het water ingejaagd zodat ze verdrinken.
- Het materieel moet zorgvuldig en deskundig worden gebruikt, zodat geen onnodige schade wordt veroorzaakt of onnodige verstoring optreedt.
- Werkgebieden en werkpaden worden zo klein mogelijk gehouden.
- Maak gevolgen ongedaan.
- Als rest-effecten onvoldoende kunnen worden beperkt: laat de activiteit achterwege zover dat redelijkerwijs kan worden gevraagd. Het is belangrijk dat het niet zo ver komt en al in eerdere stappen voldoende maatregelen worden genomen om effecten voldoende te beperken en te herstellen.

Aanvullende zorgplicht flora- en fauna-activiteit

Voor flora- en fauna-activiteiten gelden specifiek de volgende verplichtingen (art. 11.27, lid 2, Besluit activiteiten leefomgeving):

- Voorafgaand aan het verrichten van de activiteit moet worden nagegaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid op de locatie of in de directe nabijheid beschermde soorten of voor beschermde soorten leefgebieden of groeiplaatsen aanwezig zijn. Deze quickscan geeft aanwijzingen dat mogelijk beschermde soorten in het projectgebied aanwezig zijn. Het is noodzakelijk om nader onderzoek uit te voeren. In paragraaf 3.2.5.3 wordt dit verder uitgewerkt.
- Als aanwijzingen van de aanwezigheid er zijn, dan moet worden vastgesteld of op voorhand op grond van objectieve gegevens nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten voor beschermde dieren, hun nesten, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor beschermde planten. Deze quickscan geeft aanwijzingen dat mogelijk beschermde soorten in het projectgebied aanwezig zijn. Het is noodzakelijk om nader onderzoek uit te voeren en daaruit moet ook volgen welke effecten voorzien zijn.
- Als negatieve gevolgen niet kunnen worden uitgesloten, wordt nagegaan welke gevolgen de activiteit kan hebben voor beschermde dieren, hun nesten, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor beschermde planten. Deze quickscan geeft aanwijzingen dat mogelijk beschermde soorten in het projectgebied aanwezig zijn. Het is noodzakelijk om nader onderzoek uit te voeren en daaruit moet ook volgen welke effecten voorzien zijn.
- Alle passende preventieve maatregelen worden getroffen om nadelige gevolgen te voorkomen. In deze quickscan zijn maatregelen om effecten te voorkomen opgenomen, zie paragraaf 3.2.5.2. Daarnaast volgt de noodzaak en nadere invulling van de maatregelen uit nader onderzoek.
- Tijdens en na het verrichten van de activiteit wordt nagegaan of de getroffen maatregelen de beoogde effecten hebben. Het is belangrijk om te borgen dat maatregelen voldoende effect hebben. Bij onvoldoende kennis of twijfel kan een ecologisch adviseur worden betrokken.
- Het verrichten van de activiteit wordt gestaakt als de nadelige gevolgen toch niet worden voorkomen, of, als staken van de activiteit redelijkerwijs niet meer mogelijk is, passende herstelmaatregelen worden getroffen. Het is belangrijk dat het niet zo ver komt en al in eerdere stappen voldoende maatregelen worden genomen om effecten voldoende te beperken en te herstellen.

4.6 Mitigerende maatregelen

Op basis van de quickscan kan de aanwezigheid van een aantal beschermde soorten niet worden uitgesloten. Omdat bij uitvoering van de werkzaamheden sprake kan zijn van overtreding van verbodsbepalingen van de Omgevingswet, dient nader onderzoek te worden uitgevoerd of mitigerende maatregelen getroffen te worden. Hieronder worden mitigerende maatregelen omschreven.

Broedvogels zonder jaarrond beschermd nest

- Maatregelen voor algemeen voorkomende broedvogels waarvan het nest gedurende broedperiode beschermd is:
 - Voer werkzaamheden buiten het broedseizoen uit. Het broedseizoen loopt ongeveer van 15 maart tot 15 juli, maar kan afhankelijk van het weer en andere factoren verschuiven.
 - Indien het niet mogelijk is om buiten het broedseizoen te werken, dienen geschikte broedlocaties voorafgaand aan het broedseizoen ongeschikt te worden gemaakt en gehouden te worden totdat de werkzaamheden zijn afgerond.

- Gedurende het broedseizoen dient het plangebied regelmatig gecontroleerd te worden op broedende vogels door een ter zake kundige ecooloog. Indien broedende vogels aangetroffen worden, worden werkzaamheden stil gelegd op de betreffende locatie totdat de jongen het nest hebben verlaten.

Omgevingsvergunning is niet mogelijk, voorgenoemde maatregelen moeten genomen worden.

Vleermuizen

- Gebruik bij de werkzaamheden geen verlichting in de periode maart t/m november tussen zonsondergang en zonsopkomst.
- Indien dit niet mogelijk is dienen de volgende maatregelen genomen te worden:
 - Voorkom verlichting richting de bosschages en waterelementen
 - Gebruik vleermuisvriendelijke verlichting
 - Het verlichtingsplan dient goedgekeurd te worden door een ter zake kundige ecooloog

Kleine marterachtigen (bunzing en hermelijn) en haas

Indien er geen kap- en graafwerkzaamheden in bosschages worden uitgevoerd, dienen er mitigerende maatregelen voor kleine marterachtigen en de haas worden uitgevoerd. Voorafgaand aan de werkzaamheden moet het plangebied ontmoedigd worden voor kleine marterachtigen en haas. Hieronder staan de ontmoedigingsmaatregelen:

- Werkzaamheden voor de ontmoediging worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode van kleine marterachtigen en haas. Dit betekent dat er alleen ontmoedigd mag worden vanaf oktober tot en met de maand december.
- Er wordt gezorgd dat eventueel aanwezige individuen niet aanwezig zijn in het plangebied door voorafgaand aan de ontmoediging door het bosschage te lopen. Dit wordt gedaan onder begeleiding van een ecooloog.
- Vervolgens het plangebied ongeschikt maken door ondergroei, struiken en potentiële rustplaatsen te verwijderen en de vegetatie daarna om te ploegen en kort te houden.
- Werkzaamheden vinden plaats in één richting. De richting waar de dieren heen kunnen vluchten biedt voldoende dekking.

4.7 Nader onderzoek

Bij kap- en graafwerkzaamheden in de bosschages dient nader onderzoek naar kleine marterachtigen en haas uitgevoerd te worden.

Kleine marterachtigen (bunzing en hermelijn)

Onderzoek naar de kleine marterachtigen (bunzing en hermelijn) wordt uitgevoerd met cameravallen of struikrovers volgens het kennisdocument voor kleine marterachtigen¹ wordt gebruikgemaakt van cameravallen. Het bosschage buiten de hekken betreft in totaal ongeveer 2 hectare. Het onderzoek ziet er daarom als volgt uit:

- Het onderzoek vindt plaats tussen juni en 15 november.
- De camera's draaien 8 weken.
- De camera's en struikrovers worden zowel binnen (steenmarter) als buiten (steenmarter + kleine marterachtigen) de hekken geplaatst.
- De bosschages zijn samen 2 hectare groot en er is één meetpunt nodig per 0.25 hectare. Daarom worden er minimaal 8 struikrovers (bunzing, hermelijn, wezel) geplaatst en 2 camera's bij de potentiële verblijfplaatsen, het gebouw en de struiken binnen de hekken, van de steenmarter.
- De meetpunten worden geplaatst bij eventuele verblijfplaatsen zoals takkenhopen en langs wissels.

¹ BIJ12 (2024). Kennisdocument Kleine marterachtigen.

Omgevingsaanvraag op basis van habitatsgeschiktheidsanalyse

In plaats van nader onderzoek voor de bunzing, hermelijn en wezel kan volgens het kennisdocument kleine marters (BIJ12, 2024) ook een omgevingsvergunning voor een flora en fauna activiteit aangevraagd worden op basis van habitat geschiktheidsanalyse. Hierbij dienen verschillende potentiële functies zoals foerageergebied, verblijfplaatsen en migratieroutes in beeld gebracht te worden. Informatie verzameld tijdens de quickscan kan hierbij gebruikt worden. Wel moeten er dan mitigerende en compenserende maatregelen genomen worden.

Bij deze optie hoeft dan geen soortgericht onderzoek gedaan te worden waardoor sneller een omgevingsvergunning aangevraagd kan worden.

Haas

Voor het soortgericht onderzoek naar de haas wordt uitgegaan van de volgende onderzoeksinspanning:

- Het onderzoek wordt gedaan in de periode eind januari t/m oktober en bestaat uit twee rondes.
- Het onderzoek vindt plaats tussen 1.5 uur voor zonsondergang en 1.5 uur na zonsondergang en duurt 2 uur.

4.8 Deelconclusie soortbescherming

Als gevolg van de voorgenomen werkzaamheden kunnen negatieve effecten optreden op vogels zonder jaarrond beschermd nest, vleermuizen, bunzing, hermelijn en haas. Ten aanzien van vleermuizen en vogels zonder jaarrond beschermd nest dienen mitigerende maatregelen uitgevoerd te worden.

Indien er geen kap- en graafwerkzaamheden in bosschages worden uitgevoerd, dienen mitigerende maatregelen uitgevoerd te worden ten behoeve van kleine marterachtigen en de haas (zie paragraaf 4.6). Indien er kap- en graafwerkzaamheden in bomen en bosschages worden uitgevoerd is nader onderzoek nodig naar kleine marterachtigen en de haas (zie paragraaf 4.7).

Bijlage A Wettelijk kader

Beschermde gebieden

De Omgevingswet maakt het mogelijk gebieden aan te wijzen als beschermde natuurgebieden. De volgende soorten gebieden worden daarbij genoemd:

- Natura 2000-gebieden voor het uitvoeren van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.²
- Buiten Natura 2000-gebieden kunnen met hetzelfde doel ook bijzondere nationale natuurgebieden worden aangewezen.³
- Nationale parken.⁴

In aanvulling op bovenstaande gebieden kunnen de volgende gebieden in de omgevingsverordening worden aangewezen:

- Natuurnetwerk Nederland.⁵
- Bijzondere provinciale natuurgebieden en bijzondere provinciale landschappen buiten alle voorgenoemde beschermde gebieden.⁶

In dit kader is alleen de bescherming van de Natura 2000-gebieden relevant.

Regels ten aanzien van de bescherming van Natura 2000-gebieden

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wijst Natura 2000-gebieden aan. In ieder besluit tot aanwijzing van een Natura 2000-gebied zijn de instandhoudingsdoelstellingen voor het betreffende gebied beschreven. Daarbij gaat het in ieder geval om instandhoudingsdoelen ten aanzien van de leefgebieden van vogels, voor zover nodig ter uitvoering van de Vogelrichtlijn en/of ten aanzien van habitats en habitats van soorten, voor zover nodig ter uitvoering van de Habitatrichtlijn.⁷

Gedeputeerde staten - en in bepaalde gevallen het Ministerie van LNV - zijn verplicht zorg te dragen voor het treffen van instandhoudingsmaatregelen ten aanzien van de in de provincie gelegen Natura 2000-gebieden en moeten ook - indien daar aanleiding voor bestaat - passende maatregelen nemen om verslechtering van de kwaliteit van Natura 2000-gebieden te voorkomen.⁸ Daarnaast is gedeputeerde staten verantwoordelijk voor het vaststellen van een programma waarin beheer is geregeld (voorheen beheerplan) voor elk Natura 2000-gebied.⁹

Beoordeling van projecten

Het is zonder omgevingsvergunning verboden om een zogenaamde "Natura 2000-activiteit" te verrichten.¹⁰ De definitie van een Natura 2000-activiteit is "*activiteit, inhoudende het realiseren van een project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied*". Uitzonderingen kunnen gemaakt worden voor gevallen die zijn opgenomen in omgevingsplan, waterschapsverordening, omgevingsverordening¹¹, ministeriële regeling¹² of programma¹³. Ook als een activiteit in een programma is

² art. 2.44, lid 1, Omgevingswet

³ art. 2.44, lid 2, Omgevingswet

⁴ art. 2.44, lid 3, Omgevingswet

⁵ art. 2.44, lid 4, Omgevingswet

⁶ art. 2.44, lid 5, Omgevingswet

⁷ art. 2.44 (aanwijzing natuurgebieden en landschappen), lid 1 en 2, Omgevingswet en art. 3.58 (eisen aanwijzingsbesluit), lid 1 en 2, Besluit kwaliteit leefomgeving

⁸ art. 3.59 (instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen), Besluit kwaliteit leefomgeving

⁹ art. 3.8 (verplichte programma's provincie), lid 3, Omgevingswet

¹⁰ art. 5.1 (omgevingsvergunningplichtige activiteiten wet), lid 1, Omgevingswet

¹¹ art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 2, Omgevingswet en art. 11.19 (aanwijzing vergunningvrije gevallen en gevallen beperking reikwijdte vergunningplicht in omgevingsverordening), Besluit activiteiten leefomgeving

¹² art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 3, Omgevingswet en art. 11.20 (aanwijzing vergunningvrije gevallen en gevallen beperking reikwijdte vergunningplicht in ministeriële regeling), Besluit activiteiten leefomgeving

¹³ art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 4, Omgevingswet

opgenomen waarin het beheer van het Natura 2000-gebied is geregeld (voorheen beheerplan), dan is deze vrijgesteld van vergunningplicht.¹⁴ Hierbij moet wel op voorhand vaststaan dat significante gevolgen zijn uitgesloten, een passende beoordeling of een ADC-toets is uitgevoerd.¹⁵

Voor alle projecten die “*niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo’n gebied*”¹⁶ moet voor een omgevingsvergunning een passende beoordeling worden gemaakt.¹⁷ Hiervan kan worden afgeweken als het project een herhaling is of voorzetting van een ander plan of project of onderdeel uitmaakt van een ander plan, waarvoor al een passende beoordeling is gemaakt en een nieuwe passende beoordeling geen nieuwe gegevens of inzichten over significante gevolgen oplevert.¹⁸

De omgevingsvergunning kan alleen worden verleend als uit de passende beoordeling blijkt dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast.¹⁹ Op het moment dat wel sprake is van aantasting van natuurlijke kenmerken of geen zekerheid hierover te verkrijgen is, moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Dit is de ADC-toets²⁰:

- Er zijn geen Alternatieve oplossingen;
- Het project is nodig vanwege Dwingende redenen van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard;
- De nodige compensatie wordt genomen gericht op het waarborgen van de samenhang van Natura 2000.

Op het moment dat prioritaire habitattypen of soorten worden aangetast, dan zijn aanvullende voorwaarden van toepassing²¹:

- Dwingende reden van groot openbaar belang hebben uitsluitend betrekking op gezondheid, openbare veiligheid of voor het milieu wezenlijke gunstige effecten; of
- Aan de Europese commissie wordt een advies gevraagd.²²

Op het moment dat compensatie aan de orde is, wordt de beslistermijn opgeschort totdat de aanvraag is aangevuld met de invulling van de compensatie en/of de gestelde termijn voor aanvulling is verstreken.²³ In de omgevingsvergunning wordt een voorschrift opgenomen met de verplichting voor het nemen van de compenserende maatregelen.²⁴ Gebieden die dienen als compensatie worden herbegrensd zodat deze binnen het Natura 2000-gebied komen te liggen.²⁵

Houdbaarheid van gegevens

In de Omgevingswet is opgenomen dat in het algemeen onderzoeksgegevens maximaal twee jaar houdbaar zijn, tenzij te onderbouwen is waarom gegevens ouder dan twee jaar nog actueel zijn. Natura 2000-activiteiten zijn echter uitgezonderd van de houdbaarheidsregel van maximaal twee jaar.²⁶

Soortbescherming

Algemene bescherming

¹⁴art. 11.18 (aanwijzing vergunningvrije gevallen in programma), Besluit activiteiten leefomgeving

¹⁵art. 11.21 (begrenzing aanwijzing vergunningvrije gevallen), Besluit activiteiten leefomgeving

¹⁶Habitatrichtlijn, art. 6, lid 3.

¹⁷ art. 16.53c, lid 1, Omgevingswet

¹⁸art. 16.53c, lid 2, Omgevingswet

¹⁹art. 8.74b (beoordelingsregels Natura 2000-activiteit), lid 1, Besluit kwaliteit leefomgeving

²⁰art. 8.74b (beoordelingsregels Natura 2000-activiteit), lid 2, Besluit kwaliteit leefomgeving

²¹art. 8.74b (beoordelingsregels Natura 2000-activiteit), lid 3, Besluit kwaliteit leefomgeving

²²Verwijzing naar art. 10.6d (opvatting Europese Commissie over dwingende redenen van groot openbaar belang bij Natura 2000-gebieden), Omgevingsbesluit

²³art. 16.77a (opschorting beslistermijn Natura 2000-activiteit bij compenserende maatregelen), Omgevingswet

²⁴art. 8.74g (voorschrift compensatie), Besluit kwaliteit leefomgeving

²⁵art. 3.61 (begrenzing gebied bij compenserende maatregelen), Besluit kwaliteit leefomgeving

²⁶ art. 16.5 (houdbaarheid onderzoeksgegevens), Omgevingswet

In het Besluit activiteiten leefomgeving is een zorgplicht ten aanzien van soorten opgenomen. In het algemeen moet voorkomen worden dat bij het doden of vangen van een dier, dat dier onnodig leidt.²⁷ Verder is aangegeven dat bij flora- en fauna-activiteiten of andere activiteiten waarbij redelijkerwijs vermoed kan worden dat dit leidt tot nadelige effecten ten aanzien van natuurbescherming, de volgende zaken verplicht zijn:²⁸

- neem alle maatregelen die redelijkerwijs kunnen worden gevraagd om gevolgen te voorkomen;
- voor zover gevolgen niet kunnen worden voorkomen: beperk die gevolgen zoveel mogelijk
- of maak deze ongedaan; en
- als die gevolgen onvoldoende kunnen worden beperkt: laat de activiteit achterwege zover dat redelijkerwijs kan worden gevraagd.

Voor flora- en fauna-activiteiten geldt specifiek het volgende²⁹:

- a. voorafgaand aan het verrichten van de activiteit wordt nagegaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid op de locatie of in de directe nabijheid beschermde soorten of voor beschermde soorten leefgebieden of groeiplaatsen aanwezig zijn.
- b. als deze aanwijzingen er zijn: wordt vastgesteld of op voorhand op grond van objectieve gegevens nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten voor beschermde dieren, hun nesten, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor beschermde planten;
- c. als die gevolgen niet kunnen worden uitgesloten: wordt nagegaan welke gevolgen de activiteit kan hebben voor beschermde dieren, hun nesten, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor beschermde planten;
- d. alle passende preventieve maatregelen worden getroffen om die nadelige gevolgen te voorkomen;
- e. tijdens en na het verrichten van de activiteit wordt nagegaan of de getroffen maatregelen de beoogde effecten hebben; en
- f. het verrichten van de activiteit wordt gestaakt als de nadelige gevolgen toch niet worden voorkomen, of, als staken van de activiteit redelijkerwijs niet meer mogelijk is, passende herstelmaatregelen worden getroffen.

Categorieën

De wet onderscheidt drie categorieën van beschermde soorten, namelijk:

- Soorten vogelrichtlijn, ook wel Vogelrichtlijnsoorten genoemd (§ 11.2.2 Besluit activiteiten leefomgeving)
- Soorten habitatrichtlijn, ook wel Habitatrichtlijnsoorten genoemd (§ 11.2.3 Besluit activiteiten leefomgeving)
- Andere soorten (§ 11.2.4 Besluit activiteiten leefomgeving)

Soorten Vogelrichtlijn

Alle van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn zijn in Nederland beschermd. De soorten van artikel 1 van Vogelrichtlijn zijn alle vogelsoorten die op het Europese grondgebied van de lidstaten van de EU voorkomen. Het deel daarvan dat van nature in Nederland voorkomt, is dus beschermd.³⁰

Soorten Habitatrichtlijn

In deze categorie vallen³¹:

- alle in het wild levende dieren zoals genoemd in:
 - bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn,
 - bijlage II bij het Verdrag van Bern of;
 - bijlage I bij het Verdrag van Bonn;
- en planten van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied zoals genoemd in:
 - bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of;
 - bijlage I bij het Verdrag van Bern.

²⁷art. 11.28 (voorkomen onnodig lijden van dieren), Besluit activiteiten leefomgeving

²⁸art. 11.27 (specifieke zorgplicht), lid 1, Besluit activiteiten leefomgeving

²⁹art. 11.27 (specifieke zorgplicht), lid 2, Besluit activiteiten leefomgeving

³⁰art. 11.37 t/m 11.40, Besluit activiteiten leefomgeving

³¹ art. 11.46 t/m 11.48, Besluit activiteiten leefomgeving

Het gaat hierbij dus om meer dan alleen de soorten van de Habitatrichtlijn (namelijk ook soorten van de conventies van Bern en Bonn). Omdat in het Besluit activiteiten leefomgeving § 11.2.3 “soorten habitatrichtlijn” in de titel heeft, wordt deze term echter wel gebruikt om deze groep van beschermde soorten aan te duiden.

Andere soorten

Naast de soorten waarvan de bescherming op Europees niveau verplicht is gesteld, is er ook een aantal soorten op nationaal niveau beschermd. Dit is dus een “nationale kop” op de Europese bescherming. Het gaat hierbij om soorten die zeer zeldzaam en/of bedreigd zijn, en waarvan het duurzaam voortbestaan niet is verzekerd als geen beschermingsmaatregelen worden getroffen. De soorten waar het om gaat zijn opgenomen in bijlage IX onder A bij het Besluit activiteiten leefomgeving.³²

Regels

In de Omgevingswet staat dat het zonder omgevingsvergunning verboden is om een flora- en fauna-activiteit te verrichten.³³ De definitie van een flora- en fauna-activiteit is “*activiteit met mogelijke gevolgen voor van nature in het wild levende dieren of planten*”. In het Besluit activiteiten leefomgeving is dit nader gespecificeerd. Het verbod geldt voor Vogelrichtlijnsoorten voor:³⁴

- g. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen
- h. het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren of het opzettelijk wegnemen van nesten;
- i. het rapen en onder zich hebben van eieren; of
- j. het opzettelijk storen, tenzij het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding.³⁵

Het verbod geldt voor Habitatrichtlijnsoorten voor:³⁶

- k. het opzettelijk doden of opzettelijk vangen;
- l. het opzettelijk verstoren;
- m. het in de natuur opzettelijk vernielen of rapen van eieren;
- n. het beschadigen of vernielen van de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen; en
- o. het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van beschermde planten.

Het verbod geldt voor Andere soorten voor:³⁷

- a. het opzettelijk doden of vangen van in het wild levende individuen;
- b. het opzettelijk beschadigen of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen;
- c. het opzettelijk in hun natuurlijke verspreidingsgebied plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van Andere soorten (planten).

Hierboven is voor Vogelrichtlijnsoorten en Habitatrichtlijnsoorten aangegeven dat verstoring niet is toegestaan. Niet iedere verstoring in het kader van de wet is relevant is. Het moet gaan om verstoring die voor soorten in potentie wezenlijke gevolgen heeft. Een tijdelijke verandering van gedrag valt hier niet zonder meer over. Zie voor meer informatie het volgende tekstkader.

Juridisch kader verstoring beschermde soorten

Niet iedere toename van verstoringsbronnen leidt tot een daadwerkelijk effect dat in het kader van de wet is voorzien als verstoring. Voor een individu dat sprake is van opzettelijke verstoring als niet in de directe omgeving (tijdelijk) uitwijkmogelijkheden voor handen zijn en de functionaliteit van het leefgebied door verstoring wordt aangetast. Dit si verschillende keren bevestigd door de Raad van State. Hieronder staan twee delen van uitspraken waarin dit bevestigd is:

ECLI:NL:RVS:2009:BI3701: “Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen (onder meer in de uitspraak van 21 november 2007 in zaak nr. 200607283/1) geldt als uitgangspunt dat niet ieder plan dat tot gevolg heeft dat een

³²art. 11.54 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen andere soorten: schadelijke handelingen), Besluit activiteiten leefomgeving

³³art. 5.1 (omgevingsvergunningplichtige activiteiten wet), lid 2, onderdeel 9, Omgevingswet

³⁴art. 11.37 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten vogelrichtlijn schadelijke handelingen), lid 1 Besluit activiteiten leefomgeving.

³⁵De uitzondering is opgenomen in art. 11.37 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten vogelrichtlijn schadelijke handelingen), lid 3 Besluit activiteiten leefomgeving.

³⁶art. 11.46 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten habitatrichtlijn: schadelijke handelingen), lid 1, Besluit activiteiten leefomgeving

³⁷art. 11.54 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen andere soorten: schadelijke handelingen), lid 1, Besluit activiteiten leefomgeving

beschermde diersoort zich moet aanpassen aan de veranderde omgeving, moet worden aangemerkt als een opzettelijke verontrusting in de zin van artikel 10 van de Ffw.”

ECLI:NL:RVS:2020:1125: “Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen (onder meer in de uitspraak van 23 juni 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM8836), geldt bij de uitleg van artikel 10 van de Flora- en faunawet als uitgangspunt dat niet ieder plan dat tot gevolg heeft dat een beschermde diersoort zich moet aanpassen aan de veranderde omgeving een opzettelijke verontrusting is in de zin van die bepaling. Het tijdelijk (doen) wegvluchten voor werkzaamheden naar een rustiger plek kan niet worden aangemerkt als opzettelijke verontrusting in de zin van deze bepaling. De Afdeling volgt deze interpretatie eveneens ten aanzien van het in het vierde lid van artikel 3.1, vierde lid, van de Omgevingswet neergelegde verbod van opzettelijke storting.”

Gedragscodes en vrijstellingen

Het verbod om een flora- en fauna-activiteit uit te voeren zonder omgevingsvergunning geldt niet voor activiteiten die vallen onder een door de minister van LNV vastgestelde gedragscode. Hiervoor gelden de volgende voorwaarden³⁸:

- aantoonbaar worden uitgevoerd in overeenstemming met de gedragscode; en
- plaatsvinden in het kader van:
 - het bestendig beheren of onderhouden van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, luchthavens, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - een bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of de bosbouw,
 - een bestendig gebruik; of
 - ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

Vrijstelling

In het algemeen geldt het verbod om een flora- en fauna-activiteit uit te voeren zonder omgevingsvergunning niet voor gevallen, te gebruiken middelen en/of soorten die zijn opgenomen in het omgevingsplan, de waterschapsverordening³⁹, de omgevingsverordening⁴⁰ of een ministeriële regeling⁴¹ of een programma⁴². Hierbij moet wel worden voldaan aan de voorwaarden zoals die ook gelden voor de aanvraag van een omgevingsvergunning (zie tekst onder kopje “Omgevingsvergunning”).⁴³ Als activiteiten in een goedgekeurd programma zijn opgenomen, moet het programma wel aan een van de volgende voorwaarden voldoen⁴⁴:

- Het programma moet gericht zijn op inrichting, gebruik en beheer van een Natura 2000-gebied en gericht zijn op het halen van de instandhoudingsdoelstellingen (voorheen beheerplan).
- Het programma moet gericht zijn op een evenwichtige duurzame ontwikkeling waarbij de belasting van kwalificerende natuurwaarden in Natura 2000-gebieden afneemt of beheer, bescherming, herstel van natuurlijke habitats of de staat van instandhouding van in het wild voorkomende dieren of planten verbetert.

Verder geldt voor beschermde soorten het verbod om zonder omgevingsvergunning een flora- en fauna-activiteit uit te voeren niet in de volgende gevallen:

³⁸art. 11.45 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten vogelrichtlijn op basis van aangewezen gedragscode), art. 11.53 (vergunningvrije gevallen soorten habitatrichtlijn op basis van aangewezen gedragscode), art. 11.59 (vergunningvrije gevallen andere soorten op basis van aangewezen gedragscode), Besluit activiteiten leefomgeving

³⁹art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 2, Omgevingswet

⁴⁰art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 2, Omgevingswet en art. 11.42 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten vogelrichtlijn in omgevingsverordening), art. 11.50 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten habitatrichtlijn in omgevingsverordening), art. 11.56 (aanwijzing vergunningvrije gevallen andere soorten in omgevingsverordening), Besluit activiteiten leefomgeving

⁴¹art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 3, Omgevingswet en art. 11.43 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten vogelrichtlijn in ministeriële regeling), art. 11.51 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten habitatrichtlijn in ministeriële regeling), art. 11.57 (aanwijzing vergunningvrije gevallen andere soorten in ministeriële regeling), Besluit activiteiten leefomgeving

⁴²art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 4, Omgevingswet

⁴³art. 8.74j t/m 8.74l, Besluit kwaliteit leefomgeving als verwezen in art. 11.44 (begrenzing aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten vogelrichtlijn), lid 1, art. 11.52 (begrenzing aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten habitatrichtlijn), lid 1, art. 11.58 (begrenzing aanwijzing vergunningvrije flora- en fauna-activiteiten andere soorten), lid 1, Besluit activiteiten leefomgeving,

⁴⁴art. 5.2 (afbakening vergunningplicht art. 5.1), lid 4, Omgevingswet art. 11.41 (aanwijzing vergunningvrije gevallen soorten vogelrichtlijn in programma), lid 2 en art. 11.46 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten habitatrichtlijn: schadelijke handelingen), Besluit activiteiten leefomgeving

- Als de activiteit is toegestaan in het kader van een andere wet én als wordt voldaan aan artikel 9, lid 1 en 2 en artikel 13 van de Vogelrichtlijn voor Vogelrichtlijnsoorten⁴⁵, artikel 16, lid 1 van de Habitatrichtlijn voor Habitatrichtlijnsoorten⁴⁶ en de eisen die ook aan de omgevingsvergunning worden gesteld voor Andere soorten.⁴⁷ Zie het volgende tekstkader voor de relevante inhoud van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.
- Als de activiteiten vallen onder instandhoudingsmaatregelen⁴⁸ en passende maatregelen⁴⁹ in het kader van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.⁵⁰
- Voor andere soorten geldt dat het verbod niet van toepassing is op het doden of vangen van de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis en het beschadigen of vernielen van hun vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen, voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.⁵¹

Relevante inhoud Vogel- en Habitatrichtlijn

In artikel 9 lid 1 staat dat er geen andere bevredigende oplossing mag bestaan en dat het voornemen nodig is:

- in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid (onderdeel a),
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer (onderdeel a),
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren (onderdeel a),
- ter bescherming van flora en fauna (onderdeel a);
- voor doeleinden in verband met onderzoek en onderwijs, het uitzetten en herinvoeren van soorten en voor de met deze doeleinden samenhangende teelt (onderdeel b);
- teneinde het vangen, het houden of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan (onderdeel c).

In artikel 9, lid 2 geeft de voorwaarden waaronder mag worden afgeweken. De volgende zaken moeten worden vermeld:

- voor welke soorten mag worden afgeweken (onderdeel a);
- welke middelen, installaties of methoden voor het vangen of doden zijn toegestaan (onderdeel b);
- onder welke voorwaarden met betrekking tot het risico en onder welke omstandigheden van tijd en van plaats deze afwijkende maatregelen mogen worden genomen (onderdeel c);
- welke autoriteit bevoegd is te verklaren dat aan die voorwaarden is voldaan, en te beslissen welke middelen, installaties of methoden mogen worden aangewend, binnen welke grenzen en door welke personen (onderdeel d);
- welke controles zullen worden uitgevoerd (onderdeel e).

In artikel 13 is opgenomen dat de activiteiten niet mogen leiden tot een verslechtering van de huidige staat van instandhouding.

In artikel 16, lid van de Habitatrichtlijn staat dat wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en dat de activiteit geen afbreuk doet aan een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, mag onder de volgende voorwaarde worden afgeweken:

- in het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats (onderdeel a);
- ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom (onderdeel b);
- in het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (onderdeel c);

⁴⁵art. 11.37 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten vogelrichtlijn: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel a, Besluit activiteiten leefomgeving.

⁴⁶art. 11.46 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten habitatrichtlijn: schadelijke handelingen) lid 2, onderdeel a, Besluit activiteiten leefomgeving

⁴⁷art. 11.54 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen andere soorten: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel b, Besluit activiteiten leefomgeving

⁴⁸“instandhoudingsmaatregel als bedoeld in de art.en 3, eerste lid en tweede lid, onder b, c en d, en 4, eerste lid, eerste zin, en tweede lid, van de vogelrichtlijn of art. 6, eerste lid, van de habitatrichtlijn.”

⁴⁹“een passende maatregel als bedoeld in art. 6, tweede lid, van de habitatrichtlijn”.

⁵⁰art. 11.37 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten vogelrichtlijn: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel b, art. 11.46 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen soorten habitatrichtlijn: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel b en art. 11.54 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen andere soorten: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel c, Besluit activiteiten leefomgeving.

⁵¹art. 11.54 (aanwijzing vergunningplichtige gevallen andere soorten: schadelijke handelingen), lid 2, onderdeel a, Besluit activiteiten leefomgeving.

- ten behoeve van onderzoek en onderwijs, repopulatie en herintroductie van deze soorten, alsmede voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten (onderdeel d);
- ten einde het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, door de bevoegde nationale instanties vastgesteld aantal van bepaalde specimen van de in bijlage IV genoemde soorten te vangen, te plukken of in bezit te hebben (onderdeel e).

Voor dit project is provincie Groningen bevoegd gezag, welke in haar Verordening voor de Wet natuurbescherming een algemene vrijstelling verleend voor onderstaande soorten:

Zoogdieren		Amfibieën
Aardmuis	Ondergrondse woelmuis	Bruine kikker
Bosmuis	Ree	Gewone pad
Dwergmuis	Rosse woelmuis	Kleine watersalamander
Dwergspitsmuis	Tweekleurige bosspitsmuis	Meerkikker
Egel	Veldmuis	Middelste groene kikker
Gewone bosspitsmuis	Vos	
Huisspitsmuis	Wezel	
Konijn	Woelrat	

Omgevingsvergunning

Voor een project geldt dat in de aanvraag van een omgevingsvergunning moet worden voldaan aan een aantal eisen. Dit verschilt per beschermingscategorie.

Voor Vogelrichtlijnsoorten moet een project voor een aanvraag omgevingsvergunning voldoen aan de volgende eisen om de omgevingsvergunning ook daadwerkelijk te verlenen⁵²:

- er is geen andere bevredigende oplossing;
- de activiteit is nodig is:
 - in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
 - in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - voor het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
 - ter bescherming van flora en fauna;
 - voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt; of
 - om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan; en
- de activiteit niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van de relevante soort(en).

Voor Habitatrichtlijnsoorten moet een project voor een aanvraag omgevingsvergunning voldoen aan de volgende eisen om de omgevingsvergunning ook daadwerkelijk te verlenen⁵³:

- er is geen andere bevredigende oplossing;
- de activiteit is nodig:
 - in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;

⁵²art. 8.74j (beoordelingsregels flora- en fauna-activiteit: soorten vogelrichtlijn), Besluit kwaliteit leefomgeving

⁵³art. 8.74k (beoordelingsregels flora- en fauna-activiteit: soorten habitatrichtlijn) Besluit kwaliteit leefomgeving

- voor het voorkomen van ernstige schade aan met name gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom;
- in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
- voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daarvoor benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten; of
- om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de omgevingsvergunning vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, respectievelijk een beperkt bij de omgevingsvergunning vastgesteld aantal van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben; en
- de activiteit geen afbreuk doet aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Voor Andere soorten moet een project een aanvraag omgevingsvergunning voldoen aan de volgende eisen om de omgevingsvergunning ook daadwerkelijk te verlenen⁵⁴:

- er is geen andere bevredigende oplossing;
- de activiteit is nodig:
 - in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
 - voor het voorkomen van ernstige schade aan met name gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom;
 - in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
 - voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daarvoor benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten; of
 - om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de omgevingsvergunning vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, respectievelijk een beperkt bij de omgevingsvergunning vastgesteld aantal van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben;
 - in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - voor het voorkomen van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen;
 - voor het beperken van de omvang van de populatie van in het wild levende dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - voor het voorkomen of bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - in het kader van een bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - in het kader van het bestendig beheer of onderhouden van vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, luchthavens, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - in het kader van het bestendig beheer of onderhouden van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied; of
 - in het algemeen belang; en
- de activiteit geen afbreuk doet aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Geen andere bevredigende oplossing betekent -ook in combinatie met hetgeen onder het kopje “Algemene bescherming” is beschreven dat wanneer een overtreding redelijkerwijs te voorkomen is, een omgevingsvergunning niet te verlenen is. De werkzaamheden moeten dan op zodanige wijze worden uitgevoerd dat er geen overtreding van de wet plaatsvindt. Te denken valt aan het kappen van bomen buiten het broedseizoen, of het afzetten van en het wegvangen van soorten in het werkgebied.

⁵⁴art. 8.74l (beoordelingsregels flora- en fauna-activiteit: andere soorten), Besluit kwaliteit leefomgeving

Houdbaarheid van gegevens

In de Omgevingswet is opgenomen dat in het algemeen onderzoeksgegevens maximaal twee jaar houdbaar zijn, tenzij te onderbouwen is waarom gegevens ouder dan twee jaar nog actueel zijn. Flora- en fauna-activiteiten zijn echter uitgezonderd van de houdbaarheidsregel van maximaal twee jaar.⁵⁵

⁵⁵ art. 16.5 (houdbaarheid onderzoeksgegevens), Omgevingswet

Colofon

QUICKSCAN NATUURWETGEVING
HS-TRACE GREEN BOX COMPUTING, HGB

AUTEUR
A.G.

PROJECTNUMMER
30199738

ONZE REFERENTIE
5ND4CAHWVV3X-502294236-931:1.0

DATUM
9 oktober 2024

STATUS
Definitief

Over Arcadis

Arcadis is dé wereldwijde partner op het gebied van datagedreven duurzame ontwerp-, engineerings- en consultancyoplossingen voor de natuurlijke en gebouwde omgeving. We zijn met zo'n 34.000 architecten, data-scientists, ontwerpers, ingenieurs, projectplanners, waterbeheer- en duurzaamheidsexperts. Allemaal gedreven door onze passie: 'Improving quality of life'. Als onderdeel van onze inzet om een planeet-positieve toekomst te versnellen, werken we met onze klanten samen om duurzame projectkeuzes te maken. Daarbij combineren we digitale en menselijke innovatie en omarmen we toekomstgerichte vaardigheden binnen de sectoren milieu, energie en water, gebouwen, transport en infrastructuur. We zijn actief in meer dan 30 landen en behaalden in 2025 een bruto omzet van €4,9 miljard.

www.arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.

Postbus 63
9400 AB Assen
Nederland

T +31 (0)88 4261 261

Arcadis. Improving quality of life

Volg ons op

[Arcadis](https://www.arcadis.com)